KILIN v. Russia[1] (№ 10271/12)

Обставини справи

Справа стосувалася судового розгляду й засудження заявника за поширення екстремістських матеріалів. Заявникові було пред'явлено обвинувачення в розміщенні ймовірно расистського характеру відео- й аудіофайлів за участю неонацистів, расистських епітетів та осіб імовірно кавказького походження і закликів до екстремізму в популярній соціальній мережі.

Заслухавши низку свідків в ході відкритого судового розгляду, мировий суддя визнав заявника винним за пред'явленим обвинуваченням і призначив покарання у вигляді 18 місяців позбавлення волі умовно.

Розгляд апеляційної скарги заявника в апеляційному суді відбувався в режимі закритого судового розгляду. Щодо цього суд вказав, що оскільки злочин, у вчиненні якого було визнано винним заявника, входив до переліку злочинів проти основ конституційного режиму та національної безпеки, закритий режим судового розгляду був потрібним для забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у провадженні.

Унаслідок такого перегляду апеляційний суд призначив заявникові покарання у вигляді 18 місяців позбавлення волі умовно; установив випробувальний термін, упродовж якого заявник повинен був регулярно звітувати перед органом, який здійснює нагляд за виконанням покарань, разом із забороною зміни місця проживання чи навчання без повідомлення про це цього ж органу. Суд зіслався на характер правопорушення, ступінь небезпеки для суспільства, обставини, що обтяжують покарання, факт відсутності судимостей, вік заявника і його характер.

У результаті розгляду касаційної скарги вирок щодо заявника було залишено без змін. У своєму рішенні Регіональний суд не уточнював, чому судовий розгляд проводився відкрито.

У своїй скарзі до суду заявник вказував, що його кримінальне засудження порушувало статтю 10 Конвенції; крім цього, заявник стверджував про порушення його права на справедливий суд у зв'язку з проведенням закритого судового розгляду в апеляційному суді.

Оцінка Суду

Стаття 10 Конвенції

Хоча заявник заперечував те, що він був користувачем відповідної соціальної мережі, і стверджував, що оскаржувані аудіо- та відеоматеріали опублікували інші особи, Суд виходив

[1] Підготовку огляду цього рішення здійснила Корнієнко Ксенія.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

з припущення, що мало місце «втручання» у його право на свободу вираження поглядів, яке було передбачене законом.

Що стосується питання того, чи переслідувало втручання «легітимну мету» Суд не переконався в тому, що інтереси національної безпеки, територіальної цілісності і громадського порядку стосувалися цієї справи. Проте Суд дійшов висновку, що кримінальне переслідування заявника може розглядатись як таке, що направлене на запобігання заворушенням чи злочинам, і для захисту «прав інших осіб», особливо гідності осіб неросійської національності, зокрема азербайджанців. На думку Суду, розпалювання ворожнечі між етнічними групами шляхом закликів до насильства може заподіяти шкоду всім залученим групам й іншим верствам населення.

Далі Суд мав визначити, чи було кримінальне засудження «необхідним у демократичному суспільстві». Раніше Суд брав до уваги намір чи мету заявника, зокрема в тих випадках, коли це міркування було складовою частиною аргументації кримінальних судів (див. e.g. *Jersild v. Denmark*, ***15890/89***, 23 вересня 1994 року). У зв'язку із цим Суд також узяв до уваги позиції Європейської комісії проти расизму та нетерпимості (ЄКРН) про те, що в деяких випадках особливість використання «висловлювань ненависті» полягало в тому, що вони можуть мати за мету підбурювання або, як можна обґрунтовано очікувати, бути результатом підбурювання інших до вчинення актів насильства, залякування, ворожості чи дискримінації осіб, проти яких вони направлені.

Заявника було обвинувачено стосовно такого типу «підбурювання», і його засудження обґрунтовувалося міркуванням, що його дії були направлені на підбурювання до насильства. Відповідне положення Кримінального кодексу, як видається, не вимагало будь-якої оцінки ризику шкідливих наслідків, оскільки було достатньо встановити прямий умисел обвинуваченого і його фактичну мету в підбурюванні (заклику) інших осіб до здійснення екстремістської діяльності; в цій справі йшла мова про розпалювання етнічної ворожнечі та порушення прав осіб неросійської національності шляхом вчинення проти них насильницьких дій. Висновок про винуватість заявника обґрунтовувався двома міркуваннями: по-перше, висновком, що зміст матеріалів третьої сторони містив заклики, спрямовані на розпалювання етнічної ворожнечі і порушення прав та свобод осіб неросійської національності на основі їх етнічної приналежності; і, по-друге, низкою ознак з приводу поведінки заявника щодо його ставлення до змісту, оскільки заявник вирішив зберігати мовчання в ході кримінального провадження.

Для оцінки ваги зацікавленості заявника в реалізації своєї свободи вираження поглядів Суд мав з'ясувати характер його висловлювань. Суд дійшов висновку, що обмін контентом з третіми особами через платформи соціальних медіа є поширеним способом комунікації та соціальної взаємодії, який не завжди переслідує будь-яку конкретну комунікативну ціль / цілі, особливо якщо особа не супроводжує його певним коментарем чи інакше висловлює своє ставлення до змісту. Це не виключає того, що такий акт поширення певного

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

змісту може сприяти підвищенню рівня поінформованості громадян. Заявник не зайняв жодної позиції стосовно своєї участі і мотивації в тому, що зробив оскаржуваний матеріал доступним за допомогою свого акаунту в соціальній мережі. Національні суди встановили, що заявник висловив інтерес до того, що можна було б описати як націоналістичні ідеї і заявник не оскаржував цього висновку як на національному рівні, так і в Суді. Не було жодних ознак того, що дії заявника супроводжувалися будь-яким твердженням, до прикладу, викриттям його ставлення до спірного матеріалу. Посилаючись на висновок експерта, факт того, що за завантаженням відео слідувало завантаження схожого контенту, показання свідків, прослуховування телефонних розмов, апеляційний суд дійшов висновку, що комунікативний намір заявника складався із заклику до насильства, направленого на розпалювання етнічної ворожнечі та порушення прав і свобод осіб неросійської національності. Суд не вбачив підстав вважати, що, завантажуючи спірний матеріал до свого акаунту та роблячи його доступним для інших користувачів, заявник зробив свій внесок або принаймні мав намір здійснити свій внесок до обговорення будь-якого питання, що становить суспільний інтерес.

Що стосується оскаржуваного відео, то його назва відповідала назві добре відомої кінематографічної роботи, яку можна визначити як «псевдодокументальна». Експерти дійшли висновку, що спірний уривок був відзнятий у цьому жанрі і відображав у межах сюжету процес зйомки пропагандистського відео. Проте Суд не вбачив підстав вважати, що дії заявника з поширення спірного відео були (направлені) засобами його власного художнього вираження сатиричного соціального коментаря. Водночас ідея фільму більше не була очевидною в жодній формі, відео було представлено окремо від загального контексту фільму й без жодного контексту чи коментарів. На думку Суду, звичайний глядач може неправильно зрозуміти суть відео (а саме висміювання пропагандистських методів з расистським спрямуванням). Суд погодився з висновком національних судів про те, що відео могло бути розумно сприйняте як таке, що розпалює етнічну ворожнечу, закликаючи до насильства щодо осіб азербайджанської національності й порушення їхніх прав і свобод; це саме можна сказати і про аудіоматеріал.

З урахуванням наведеного вище і зважаючи на расистський характер матеріалу та відсутність будь-якого коментаря з приводу його змісту, національні суди переконливо продемонстрували, що спірний матеріал спрямовувався на розпалювання етнічної ворожнечі, насамперед враховуючи явний намір заявника домогтися вчинення пов'язаних із цим актів нетерпимості чи ненависті.

Матеріал було завантажено до соціальної мережі за допомогою інтернету, що зробило його доступним. Доступ до матеріалу залежав від додавання користувачем акаунту свідків як «друзів»: доступ до матеріалів могли отримати близько 50 осіб. Разом із цим Суд не виключає того, що спільне використання такого змісту в такий спосіб в межах онлайн-групи осіб (навіть відносно невеликої) може посилити ефект радикалізації та посилення

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

однодумцями своїх ідей, не піддаючись будь-яким критичним обговоренням чи різним думкам.

Хоча не було жодних ознак того, що спірний матеріал був опублікований за складних соціальних або політичних умов чи в період, коли загальна безпекова ситуація в Росії була напруженою, ці елементи не мали вирішального значення: обґрунтування національних судів на основі кримінального наміру заявника можна розцінити як достатнє і відповідне.

Зрештою, характер та суворість застосованих покарань (18 місяців позбавлення волі умовно з такою ж тривалістю випробувального строку разом з деякими обов'язками) за цих конкретних обставин були пропорційними.

Тому порушення статті 10 Конвенції в цій справі не було.

Пункт 1 статті 6 Конвенції

Суд не виключав, що міркування безпеки стосовно (загрози) фізичній недоторканості особи може належати принаймні до одного з легітимних інтересів у виключенні представників медіа і громадськості повністю чи частково від участі у судовому розгляді. Згідно з російським законодавством таке виключення розглядається як один з таких захисних заходів у цьому контексті.

При цьому Суд не переконався в тому, що рішення про розгляд скарги у формі закритого судового засідання «суворо вимагалось», оскільки вид правопорушення, за вчинення якого заявник постав перед судом, передбачався в розділі Кримінального кодексу щодо правопорушень проти основ конституційного режиму і національної безпеки. Сам по собі цей факт не був достатнім для висновку, що безпека невстановлених осіб, які брали чи мали намір брати участь у розгляді скарги, була поставлена під загрозу. Апеляційний суд не навів жодних фактичних елементів чи правових аргументів для виправдання проведення закритого судового розгляду: в цьому зв'язку мировий суддя розглядав справу відкрито, і жодних міркувань безпеки не виникало.

ЄСПЛ відзначив, що: суд касаційної інстанції дійшов висновку, що процесуальні права заявника не були порушені з огляду на закритий розгляд скарги заявника у світлі публічного розгляду мировим суддею; захист не оскаржував рішення про проведення закритого судового розгляду; у своїй касаційній скарзі сторона захисту не навела переконливих аргументів про те, що проведення закритого судового розгляду справи суттєво завдало шкоди правам сторони захисту. Водночас (не)порушення права сторони захисту на публічний судовий розгляд у зв'язку з виключенням громадськості і преси не обов'язково пов'язане з наявністю будь-якої шкоди реалізації стороною захисту своїх процесуальних прав, зокрема тих, що захищені пунктом 3 статті 6 Конвенції (право на захист). Публічний розгляд справи мировим суддею так само не має мати висновком порушення пункту 1 статті 6 Конвенції. Було недоцільним відмовлятися від усного (й тому публічного) судового розгляду скарги, адже заявник вже мав такий судовий розгляд в суді першої інстанції. У

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

зв'язку із цим після усного судового розгляду, апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції та ухвалив нове про засудження заявника.

Зрештою, не стверджувалося, що ймовірне порушення права заявника на публічний розгляд його справи апеляційним судом було виправлено в ході розгляду справи в суді касаційної інстанції.

Тому було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції.

Висновок

Відсутність порушення статті 10 Конвенції (свобода вираження поглядів).

Порушення статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 11 травня 2021 року й набуло статусу остаточного 11 серпня 2021 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.

© Переклад й опрацювання цього рішення здійснено Верховним Судом.